

чеството на Горки и Маяковски, трябваше да разкрие за Тодор Павлов актуалната и сложна проблема за нашето национално литературно наследство.

За нас, като институт за проблемите на българската литература, е от значение системната и трудна работа на Тодор Павлов около изправянето на редица грешки на критиката по отношение на цяла редица писатели от миналото и от наше време. Някои спорни въпроси и гледища върху творчеството и значението на Ботев като поет, философ, литературен критик и революционер, бяха разрешени правилно. Той разясни отношението на Ботев към революционните демократи Чернишевски, Добролюбов, Херцен, някои въпроси около Ботевия патриотизъм и характера на националната революция от 1876 година. Изтъкнато бе значението на Ботев за нашата национална култура, неговият многостранен образ, революционно-възпитателната и естетически-вълнуваща роля на неговата поезия.

Тодор Павлов подчерта по-нататък, въпреки някои предубеждения от миналото, голямото общонационално значение на Иван Вазов, на неговото реалистично народностно творчество, тъй богато с картини и образи, с характери и събития от живота и историята на нашия народ. Той показва и утвърди творчеството на Иван Вазов като връх на духовната ни култура както по многостранност и богатство на теми и образи, така и по настроеност и вложени в тях чувства, близки до сърцето на най-широки читателски слоеве.

Борейки се в този период (1935—1955) „за творческо-марксистическо, а не талмудистко-сектантско отношение към литературното наследство“, Тодор Павлов разчисти редица несъобразности и грешки по отношение на творчеството на Димитър Благоев-Дядото, Алеко Константинов, на Полянов и Смирненски, Цанко Бакалов-Церковски, Георги Кирков-Майсторът, Елин Пелин, с една дума, почти на цялата ни литература от средата на миналия век до последно време.

Трябва да се отбележи, че в статиите си за тия писатели Тодор Павлов не сочи само грешките на някои критици по отношение на тяхното творчество, той дава преценка на значителни слабости и несполуки у самите писатели въз основа на историческите условия, на техния мироглед, среда и влияния.

За всичко това му помогнаха неговите теоретически трудове, чието изброяване би отежнило характера на настоящата бележка, които изобщо са друг голям принос в неговата многостранна дейност в областта на марксистко-ленинската естетика, върху проблемите на творчеството, съотношението между мироглед и метод и редица други основни въпроси. Тия въпроси са засегнати по-подробно в двата му тома „За марксистическа естетика, литературна наука и критика“, където той е подложил на проверка и някои свои по-раншни схващания.

Ще цитирам като обобщаваща мисъл последния абзац от втория том на горното съчинение: „Да не забравяме никога, че цялата своя сила и значение изкуството, а следователно и теорията и критиката на изкуството черпят и са длъжни да черпят, подобно на древния Антей, от своята неразкъсваема, органична и все по-задълбочаваща се връзка с обществената прогресивна практика, от диалектичното единство на теорията и практиката, на идеите и действителността, на изкуството и живота“.

Да дири истината и да я споделя с ближните си, да я доближава с чувство на любов до сърцата на хората, такава е, струва ми се, жизнената мисия, такава е основната творческа цел на този бележит хуманист на нашето време, философ на изкуството, литературен критик и историк, един от първостепенните творци на нашата съвременна култура, вещ сътрудник на нашата славна Комунистическа партия в изграждането на новия живот и неговите перспективи към бъдещето, към комунизма.

АТАНАС НАТЕВ

ИЗТЪКНАТ ТЕОРЕТИК НА ЛИТЕРАТУРАТА

За 100 годишнината от рождението на Г. В. Плеханов]

Всяка годишнина, помената в календаря, предполага някакъв нов израз на почит към делото, оставило дири в човешката история. Но докато понякога това се дължи на простото сходство между датите, стогодишнината от рождението на Г. В.

Плеханов има друг, твърде различен смисъл. Отбелязана широко от съветската и прогресивната световна общественост, тази годишнина утвърди изцяло породения напоследък стремеж да се овладее по-смело и да се прецени по-справедливо

философското и естетическо наследство на Плеханов.

Вплетена в обществено-културния развой, марксистическата естетика поставя на преден план ту едни, ту други свои страни. Беше време, когато нашата пролетарска интелигенция стоеше пред дилемата: Ленин или Плеханов? И това изразяваше с най-ярки краски не само противоречието между новите политически идеи и някои изостанали схващания, а и борбата за надделяване на ленинизма в литературата. Усилията да се изтъкне новото, което ленинизмът допринесе за научното тълкуване на художественото творчество, неизбежно приковаваше вниманието върху онова, до което Плеханов не можа да се домогне. Ала изтеклите двадесетина-тридесет години надхвърлиха предишната задача. Ленинизмът проникна до най-дълбоките основи на нашето литературознание и вече вместо към това, което Плеханов не направи, можем с пълна увереност да обърнем поглед главно към онези негови изследвания, които го характеризират като един от най-изтъкнатите представители на марксистическото литературознание.

Разбира се, нито преди беше простено да се премълчават големите постижения на Плеханов в естетиката, нито пък сега трябва да се заобикалят неговите грешки. Но тук става дума за нещо друго: в последната си статия например съветският автор Шчербина изрично подчерта, че „Плеханов далновидно възразяваше против вулгарните тълкувания на материалистическото разбиране за литературата и изкуството“. Нека си припомним коя и да е работа върху Плехановата естетика преди десетина години и ще се уверим, че едно от основните обвинения срещу изтъкнатия автор го нареждаше между тия, които тълкуваха опростено някои истини на марксистическата естетика. Как стана възможно твърдението на Шчербина? Нямаха ли никакви основания авторите, които преди години твърдяха противното?

Работата е там, че в сложното противоречиво наследство на Плеханов могат да се намерят както страници на блестяща борба срещу вулгаризаторството, така и страници, които го търпяха или дори насърчаваха. И ако днес се обръща внимание предимно на първата страна, то е поради две причини: защото бяха доиз-

градени методологическите основи на марксистко-ленинската естетика и защото вече са пресечени някои от най-сигурните проводници на догматизма и вулгаризаторството, които със същите „доводи“ се мъчеха да отмъщават на Плеханов за непоследователността и опростителските забежки в отделни негови съчинения. Стогодишнината от рождението на Плеханов съвпада с един политически момент, когато нежеланието или неумението да се подхванат неговите ценни теоретически изводи и наблюдения върху изкуството е по-осъдително от когато и да било преди.

Изведнъж стана по-ясно колко много от Плехановите естетически съчинения трябва да не се предоставят единствено на летописа за развитието на марксистическата естетика, а трябва да **влязат**, в най-точния смисъл на тази дума, в тъканта на съвременната наука за художественото творчество, обогатена от опита на социалистическото изкуство през последното петдесетилетие. Като се започне от произхода на изкуството и неговата **особена** обществена функция и се стигне до съвсем частичните въпроси за ролята на единствата (време, място и действие) в съвременната драматургия, значението на хоризонталната симетрия в орнаментите или на маслените бои в живописата — ще се наброят навярно стотици въпроси на естетиката, до които Плеханов се е докоснал, а множество от тях е разрешил по блестящ начин. Задълбочените анализи, които Плеханов направи на творчеството на Толстой, Ибсен, Горки, Кнут Хамсун и редица други писатели, могат да служат и днес, въпреки известните увлечения на автора, като образец на литературно-критическа и историческа работа.

Всеки опит да се припомнят естетическите въпроси, които Плеханов засегна през своята дълголетна книжовна дейност, ще е не само непълен, но и твърде безполезен, тъй като и най-старателно готвеният списък от въпроси не може да изкупи голямото задължение на естетиката и литературата да **продължат** теоретическите догадки и заключения на Плеханов, да ги подложат на по-цялостна и задълбочена преоценка. Честуваното през миналата година столетие от рождението на именития мислител увеличи още повече това задължение.